

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF ECONOMY

Нікітіна А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Нікітченко Є.А., Боброва Я.Я.

студентки факультету міжнародних економічних відносин,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Nikitina Alina

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of International Economics and FEA Management,
Kharkiv National Economic University by Symon Kyznez

Nikitchenko Yevheniia, Bobrova Yana

Students of the MEV Faculty,
Kharkiv National Economic University by Symon Kyznez

Визначено місце і роль аграрного сектору в економіці України в умовах глобалізації та описано його сучасний стан. Розглянуто структуру агропромислового комплексу України за останні роки та визначено ефективну схему фінансування агробізнесу в сучасних економічних умовах країни. Проаналізовано основні чинники, що стримують та відштовхують прямі портфельні інвестиції в агропромисловий комплекс України. Визначено перспективи їхнього розвитку та порядок поліпшення інвестиційного клімату. Окреслено питому вагу прямих портфельних інвестицій у сільському, лісовому і мисливському господарстві. Проаналізовано потенціал подальшого зростання агропромислового сектору України і визначено стримуючі чинники його розвитку. Сформульовано основні тенденції у виробництві сільськогосподарської та продовольчої продукції. Описано чинники привабливості для інвестування в аграрний сектор та запропоновано шляхи поліпшення його стану.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, глобалізація, інвестиційні надходження, прямі іноземні інвестори, фінансові ресурси, агротехнології.

Определены место и роль аграрного сектора в экономике Украины в условиях глобализации и описано его современное состояние. Рассмотрена структура агропромышленного комплекса Украины за последние годы и определена эффективная схема финансирования агробизнеса в современных экономических условиях страны. Проанализированы основные факторы, сдерживающие и отталкивающие прямые и портфельные инвестиции в агропромышленный комплекс Украины. Выделены перспективы их развития и порядок улучшения инвестиционного климата, удельный вес прямых иностранных инвестиций в сельском, лесном и охотничьем хозяйстве. Проанализирован потенциал дальнейшего роста агропромышленного сектора Украины и определены сдерживающие факторы его развития. Сформулированы основные тенденции в производстве сельскохозяйственной и продовольственной продукции. Описаны факторы привлекательности для инвестирования в аграрный сектор и предложены пути улучшения его состояния.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, глобализация, инвестиционные поступления, прямые иностранные инвесторы, финансовые ресурсы, агротехнологии.

The place and role of the agrarian sector in the economy of Ukraine are determined under the conditions of globalization and its current state was described. The structure of the agro-industrial complex of Ukraine was considered and the effective scheme of financing of agrobusiness was determined in the current economic conditions of the country. The main factors that restrain and repel FDI into the agro-industrial complex of Ukraine were analyzed. Their development prospects and the order of improvement of the investment climate were determined. The share of foreign direct investment in agriculture, forestry and hunting was outlined. The potential for further growth of Ukraine's agro-industrial sector has been assessed and the constraints of its development have been identified. The main trend in agricultural and food products production were formulated. The scientific research has shown that the most important factors of attractiveness for investment in the agricultural sector are: own raw material base (for processing and animal husbandry); convenient geography, favorable natural conditions and abundant resources; lack of fierce competition in the industry; access to powerful external markets; cheap labor; skilled personnel; possibility of fast organization of volume production; relatively low entry price; prospects for market development; unmet domestic demand, high potential of domestic consumption; high profitability of agricultural business. Although it should be emphasized that the main factors that discourage potential foreign investors from investing in the agrarian sector of Ukraine are, first of all, the unwillingness of most Ukrainian partners to comply with contractual obligations, the instability of the legislation in the country, excessive tax pressure, insufficient development of infrastructure, too expensive, communications), the underdeveloped network of commercial banks, their affiliates, credit unions in rural areas and other facts that shape the investment climate where rusty. The factors of attractiveness for investing in the agrarian sector were described and the ways to improve its condition were suggested.

Key words: agriculture complex, globalization, investment income, foreign direct investors, financial resources, agrotechnology.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах швидкого розвитку економіки та впливу на неї глобальних світових процесів зростає роль міждержавної інвестиційної взаємодії. Глобалізація, яка на перших етапах мала більш політичний характер, нині розповсюдилася на економічну та фінансову сфери. Для України, яка сьогодні провадить достатньо активну діяльність у міжнародній економічній сфері, що насамперед пов'язано з трансформаційними процесами у країні, питання інвестиційної діяльності набуває нових масштабів.

Аграрний сектор набув нового значення для економіки України, а саме швидкого та широкого зростання обсягів виробництва й експорту продукції протягом останніх десяти років. Окрім того, все пов'язане із сільськогосподарською галуззю, а саме переробка, торгівля, постачання сировини, має величезний потенціал.

Проблема інвестування в аграрний сектор знаходиться у центрі уваги сучасної економіки. Це зумовлено, насамперед, тим, що інтенсифікація економічного розвитку зумовлює необхідність упровадження інвестування, яке можна визначити як вкладення грошових ресурсів у поточному періоді для забезпечення їх притоку в майбутньому.

На сучасному етапі розвитку української економіки на підприємствах аграрного сектору відчувається дефіцит фінансових ресурсів, від яких залежать стан виробництва, рівень технічної оснащеності основних фондів підприємства, використання більш ресурсощадних та маловитратних технологій. Для цього потрібне залучення прямих іноземних інвестицій та, перш за все, створення привабливого інвестиційного клімату. Оскільки економіка України сьогодні знаходиться на етапі становлення, тому виникає

потреба в її детальному вивченні й аналізі на всіх етапах розвитку, що й зумовлює актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питання щодо залучення інвестицій в аграрний сектор України, формування й оцінювання інвестиційної привабливості розглядалося в роботах вітчизняних і закордонних науковців, таких як: І.Л. Сазонець, А.А. Пересада, А.В. Буряк, В.М. Вишняков, І.І. Вініченко, А.П. Дука, М.І. Кісіль, В.В. Ковальов, І.П. Мосіюк, Н.П. Резник та ін. Науковці детально розглядали питання інвестування в різних галузях, визначали, що без утручання держави в інвестиційні процеси неможливий розвиток економіки.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України в сучасних умовах розвитку за впливу глобалізаційних процесів та розроблення рекомендацій щодо створення сприятливого інвестиційного клімату в країні для стимулювання надходжень іноземних фінансових потоків.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні сільське господарство є однією з провідних галузей економіки України, яка має значні природні конкурентні переваги через існування кліматичних і демографічних особливостей. Саме за експортом сільськогосподарської продукції, передусім кукурудзи та пшениці, країна займає лідируючі позиції у світі. А за виробництвом соняшнику Україна вже займає перше місце у світі [1].

Окрім того, агропромисловий комплекс забезпечує 14% ВВП і є провідною експорт-

ною галуззю країни. Площа сільськогосподарських земель України є найбільшою в Європі – 42 726,4 тис га, або 70% загального фонду країни. До того ж Україна має у своєму розпорядженні 30% усього світового чорнозему. Сьогодні територія України належить до найбільш розораних в Європі й світі (рілля становить 1/2 її площі). Найбільшу площу посівних земель займають посіви зернових культур, особливо озимої пшениці. За офіційними даними Держкомстату України, рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах за 2018 р. становив 39,3% [1]. В останні роки в Україні збільшився попит на плодово-ягідні товари. Європа потребує ягід і фруктів, оскільки скоротилися поставки з Туреччини.

Основний напрям українського агробізнесу – рослинництво, особливо технічне і кормове (близько 70% сільськогосподарської продукції). У структурі валової сільськогосподарської продукції найбільш важливу роль відіграють зернові та зернобобові культури (33,6% у 2018 р.), технічні культури (22%), овочі (14,4%). Тваринництво (30% випуску сільськогосподарської продукції) представлене вирощуванням худоби та птиці (14,1%), виробництвом молока (13,3%) та яєць (2,6%) [1]. Структуру агропромислового комплексу України зображено на рис. 1.

В Україні 90% овочів і фруктів і 80% молока виробляється дрібними фермами та селянськими господарствами [8]. Необхідно відзначити, що до дрібних ферм належать будь-які селянські господарства, площа яких становить від 5 до 3 тис га. На чолі українських ферм стоять досвідчені керівники або сім'ї, що займають значну частку ринку.

На нашу думку, сільське господарство може бути ще більш високорентабельним, якщо застосовувати інноваційні технічні засоби й технології, враховувати всі чинники – від аналізу ґрунту й покупки сучасних складників агротехнологій до переробки, транспортування й реалізації продукції. Сьогодні йдеться про аграрний бізнес, і ключове поняття тут – саме рентабельність, а не врожайність. Головні умови для інвестування – висока прибутковість і окупність. На першому місці за рентабельністю виступає рослинництво. Так, деякі однорічні культури (ріпак, соя, соняшник) дають змогу отримати з перших же посівів до 120% прибутку. Також потрібно обов'язково спланувати баланс грошових потоків, продумати фінансові схеми [3, с. 172].

Проведене дослідження свідчить, що ефективною схемою фінансування агробізнесу можуть стати кредит і лізинг. Крім того, одним із доцільних варіантів є фінансування покупки техніки через міжнародні фінансові програми [2, с. 488–489]. Популярності набирає покупка техніки за системою trade-in (власник старої машини іноземного виробництва може обміняти її на нову, а різницю оплатити за допомогою кредиту) [3, с. 172].

Сьогодні існує множина чинників, що стримують інвестиції в АПК України, основними з них є:

– дефіцит обігових коштів і значна кредиторська заборгованість більшості аграрних підприємств. Через неї підприємства змушені закладати за матеріальні ресурси і банківські кредити майбутній урожай. У результаті власниками агропродукції є не виробники, а постачальники й банки [4, с. 148];

– нестійка, непрогнозована та непрозора державна політика, яка характеризується відсутністю єдиних правил гри для всіх підприємців;

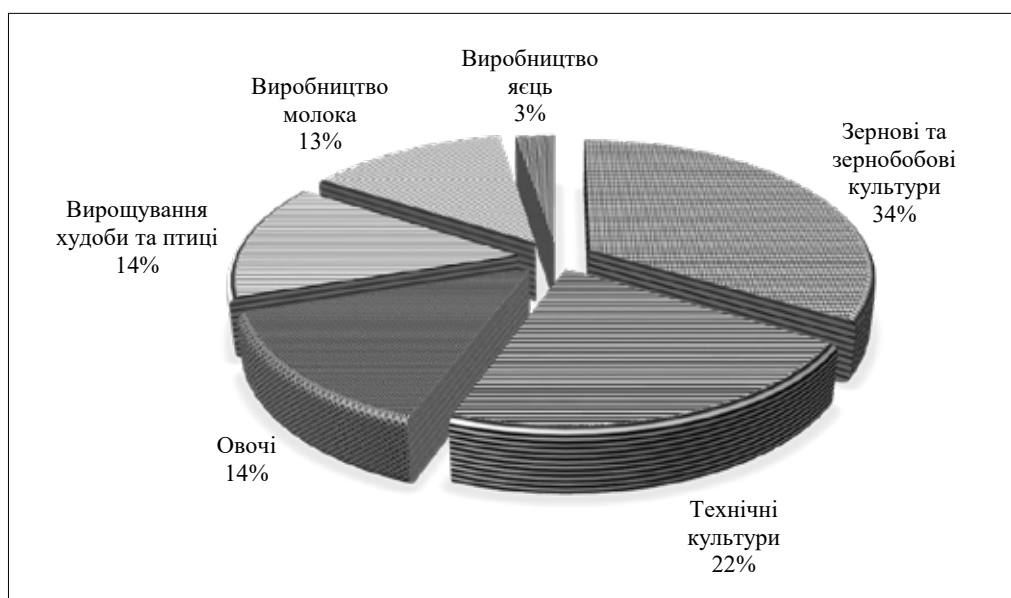

Рис. 1. Структура агропромислового комплексу України в 2018 р.

– низький рівень ефективності інфраструктури аграрних ринків та системи маркетингу [6, с. 172];

– відсутня державна політика та законодавча база, яка регулює земельний ринок. Інвестор буде вкладати великі кошти тільки за умови гарантій захисту своїх прав, а сільгоспвиробник повинен мати бажання розвивати економіку держави;

– невідповідність певним стандартам якості, тривалий процес проходження сертифікації.

Проведене дослідження свідчить, що найважливішими чинниками привабливості для інвестування в аграрний сектор залишаються:

– власна сировинна база (для переробки й тваринництва);

– зручна географія, сприятливі природні умови й багаті ресурси;

– відсутність жорсткої конкуренції в галузі;

– вихід до потужних зовнішніх ринків збуту;

– дешева робоча сила;

– кваліфіковані кадри;

– можливість швидкої організації об'ємного виробництва;

– відносно невисока ціна входження на ринок;

– перспективи розвитку ринку;

– незадоволений внутрішній попит, великий потенціал внутрішнього споживання;

– висока прибутковість аграрного бізнесу [7, с. 87].

Позитивним є те, що нині приділяється особлива увага розвитку дрібних фермерських господарств. У минулому підтримка надавалася великому агропромислому виробництву, але зараз відбувається зміна пріоритетів. Поточна програма спрямована на розвиток певних категорій дрібних фермерських господарств [8].

Сьогодні країна відчуває дефіцит інвестиційних надходжень в аграрний сектор економіки України. Незважаючи на ці проблеми, іноземні інвестори вклали в економіку України у 2018 р. 4,406 млрд дол. США прямих інвестицій (акці-

онерного капіталу). Такі надходження не дивні, оскільки зростання чисельності населення, виснаження земель, масова урбанізація змушують міжнародні організації шукати методи і способи посилення аграрної галузі будь-якої країни [8].

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, у січні-липні 2019 р. в аграрній галузі країни йшла підготовка й упровадження 393 інвестиційних проєктів загальною вартістю майже 41 млрд грн [1].

Основні тенденції в динаміці частки сільськогосподарської та продовольчої продукції з високою доданою вартістю, питомої ваги прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та мисливське господарство свідчать про суперечливі процеси, які мають місце в аграрному секторі України, і певною мірою відображають український феномен «ресурсного парадоксу» у зв'язку з експортом сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, що залишає вітчизняних виробників поза глобальними ланцюгами доданої вартості й культивує подальше зубожіння населення сільських територій, які виступають ареалом розміщення природно-ресурсної бази розвитку аграрного сектору, який уже встигли назвати локомотивом розвитку національної економіки (рис. 2) [8].

У цілому ППІ у сільське господарство в 2018 р. перевищили показник 2017 р. на 6,7% і становили \$621,9 млн. Тенденція зростання прямих іноземних інвестицій у галузь відновилася з 2016 р. після значного спаду в 2015 р. Відновлення зростання іноземних інвестицій у сільське господарство є позитивним сигналом для інших іноземних інвесторів і сприятливим для подальшого оновлення галузі. Найбільшими інвесторами сільського господарства України в 2018 р. були Кіпр (28,7%), Віргінські Британські Острови (14,5%) і Німеччина (13,4%). Також у ТОП-10 інвесторів галузі увійшли Данія (8,4%), Великобританія (7,4%),

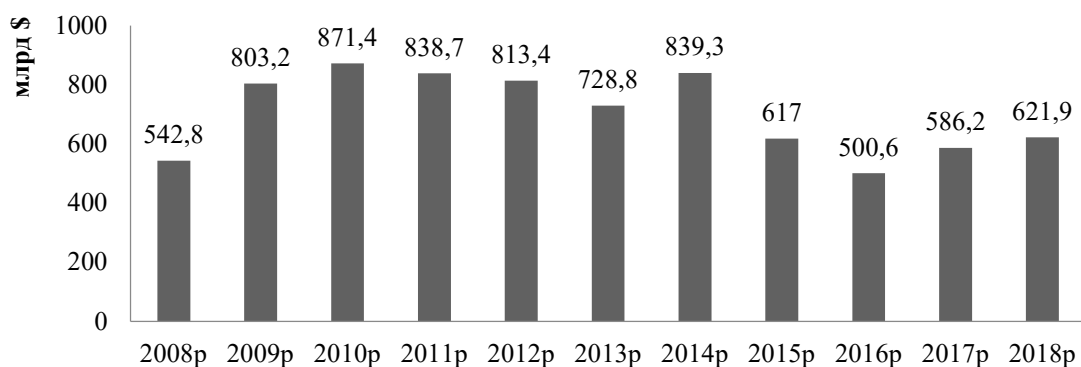

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та мисливське господарство, 2008–2018 рр.

Польща (4,9%), Франція (4,6%), США (3,2%), Словаччина і Швеція (2,1%) [1].

Хоча варто наголосити, що основними чинниками, що відштовхують потенційних іноземних інвесторів від інвестування в аграрний сектор України, є: неготовність більшості українських партнерів дотримуватися договірних зобов'язань, нестабільність законодавства в державі, надмірний податковий тиск, недостатньо розвинута інфраструктура села (дороги, зв'язок, комунікації), недостатньо розвинута мережа комерційних банків, їхніх філій, кредитних спілок у сільській місцевості та інші чинники, що формують інвестиційний клімат у державі. Подолавши ці чинники, Україна за допомогою ПІІ зможе досягти рівня провідних країн світу.

Крім того, агропромисловий сектор України має значний потенціал подальшого зростання, однак невирішені системні дисбаланси стримують його розвиток. Одним з основних обмежень є застаріла система землекористування та земельних відносин через збереження мораторію на купівлю-продаж землі, а також

відсутність чітких і прозорих правил гри у секторі [9, с. 661–662].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, для створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні для стимулювання надходження іноземних фінансових потоків необхідно розвивати інфраструктуру, проводити наукові дослідження, організацію систем навчання, поліпшувати виробництво насіння, а також вдосконалити державну політику, що стимулюватиме розвиток сільського господарства. Підтримка дрібних фермерських господарств також є важливим заходом для поліпшення та підтримки життя на селі і розвитку сільських районів. Також необхідно прийняти певні організаційні заходи щодо створення цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка б залучала відповідні структури для роботи з іноземними інвесторами та розробляла механізми реалізації державної політики залучення капіталу, координації діяльності з міжнародними організаціями та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.10.2019).
2. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності : навчальний посібник / за ред. С.О. Якубовського. Київ : ЦУЛ, 2006. 488 с.
3. Польшаков В.І. Інвестиційний менеджмент : навчальний посібник. Київ, 2009. 172 с.
4. Лагодієнко В.В. Ретроспектива і сучасний стан регіонального розвитку агропромислового виробництва. *Регіональна економіка*. 2007. С. 148–154.
5. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України. Київ : МАУП, 2004. С. 86–99.
6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України. URL : <https://minagro.gov.ua/ua> (дата звернення: 25.10.2019).
7. Іващенко М.В. Актуальні питання сучасного стану та перспектив України на глобальних сировинних ринках. *Економічні науки*. 2017. № 3(43). С. 659–663.

REFERENCES:

1. Ofitsiyyny sayt statystyky Ukrayiny. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 23.10.2019)
2. Transnatsionalni korporatsiyi: osoblyvosti investytsiynoyi diyalnosti : navch. posib. (eds. Yakubovs'kyy S. O.). Kiev : TsUL., 2006.p. 488.
3. Pol'shakov V. I. (2009) Investytsiynyy menedzhment [Investment management]. Kiev. p.172.
4. Lahodiyenko V. V. (2007) Retrospektyva i suchasnyy stan rehional'noho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva [Retrospective and current state of regional development of agro-industrial production] pp. 148-154.
5. Fedorenko V. H. Inozemne investuvannya ekonomiky Ukrayiny. [Foreign investment of the economy of Ukraine]Kiev: MAUP, 2004.pp. 86 – 99.
6. Ofitsiyyny sayt Ministerstva ahraryopolityky i prodovol'stva Ukrayiny. Available at: <https://minagro.gov.ua/ua> (accessed 25.10.2019)
7. Ivashchenko M. V. Aktual'ni pytannya suchasnoho stanu ta perspektyv Ukrayiny na hlobal'nykh syrovynnykh rynka. *Ekonomichni nauky*. [Topical issues of the current state and prospects of Ukraine in the global commodity markets. Economic sciences] Young Scientist, vol. 3, no. 43, pp. 659-663.